

Соколёнок

5/2021

сентябрь – октябрь

Лачын

ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКИАЙН КЪОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАИХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ

5 октябрь – маъаллимааршын йыгъ

Гыргыни ушахаршыкпе йагхъылл^о ивийкаран лышанбы аулажъес ыккан!

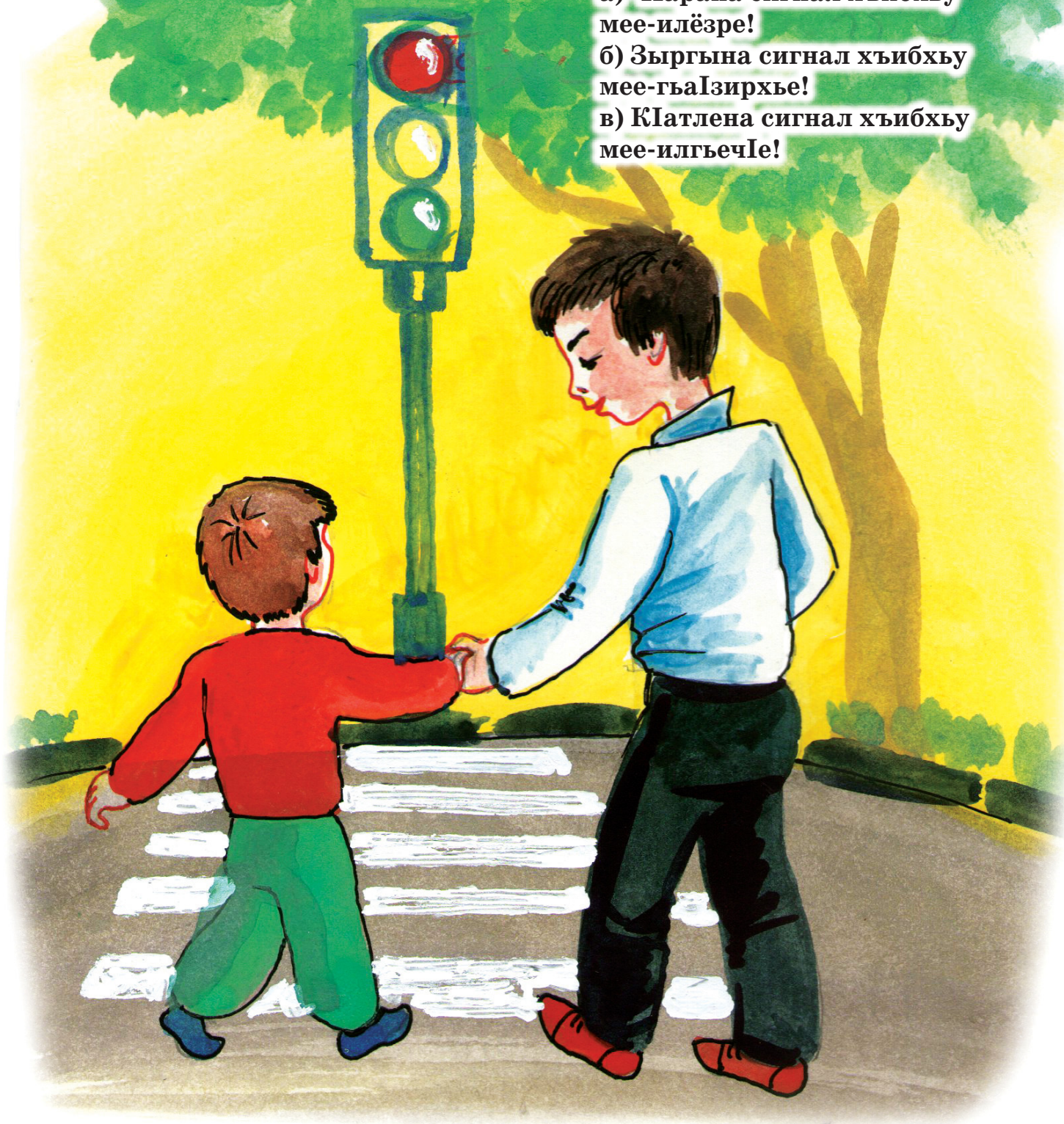
1) Пиядаба йагхъылле
илгъебачлена джига –

2) Светофор

а) Чарана сигнал хъибхъу
мее-илёзре!

б) Зыргына сигнал хъибхъу
мее-гъагъирхъе!

в) Клатлена сигнал хъибхъу
мее-илгъече!

1-ийн септѣбрын йыгь мактаббыше ушахаршис дарсбы гийгьалан йыгь вод!

Бабаева Зайнаб-Магъагчкъала шагъереедни 34-ди мактабни 4-ди синифее хъадагъагана агълачий ворна. Зайнабыхъад мактабеехъа алгъассе джад хъадхыйлхъа югун гъавас ыхъа. Мактабеехъа аркынни цѣтдийни йыгъыле Зайнабее югда хъадагъаг вод. Къийна манкъына шыкыл мактабни югда хъадагъагни ушахаршини джаргее вобна. Манкъее мактабее илгъечлени геллесди олимпиадабышее, ярышбышее иштирак гъаан, геллесынчее цѣтдийн джигабы ахъахъа. Геледжагъылид ши Зайнабысыд, гыргыни йыхъбышди ушахаршысыд югун хъадхый, хошун, шадын йешайиш алрзы гъаа.

Керимов Керимее – Магъагчкъала шагъереедни 10-ди нумранани мактабни 10-ди синифее хъадагъаг. Керимее гъам югда хъадагъагн, гъамыд идманни ярышбышее иштирак гъаа. Манкъухъад халтда грамотабы медалбы вод, ярышбышее цѣтдийн джигабы ахъыйн. Керим баскетболыква, сибыкни атлетикайква мапшулехъена. Манкъвее тарихни, адабиятни, информацияни конкурсбышее, олимпиадабышее грамотабы аляаты. Керимее республикее илгъечлени конференциебыше, джони мактабни сурале иштирак гъаа. Мана Россияни мактаббышее хъадагъагни ушахаршини ареедни иттифагъни 10-ди нумранани мактабни дестейна халрна ворна. Керимыхъад халдын гъавас вод шеирбы хъадхъагсын.

Дагъыстанни радиойни урусни мизелни редакциее манкъвее хъадагъагн шеирбы эфиреехъа къекка вод. Геледжагъылид манчилед ахтийни дараджабышилхъа гъихъарас, лайикъыкван джигабы ахъас Керимыс ши алрзы гъаа.

Валегь Гьамзаевын 60-сен

Поэзийна хаарна устан

Валегь Гьамзат (Гьамзаев Валегь Мусайна дих)- шаир, журналист, асарбы ед`ни мизелхъа сакIалаъана, миллет -цIаIхийгъалий ворна, Россияни язгычершини Союзна уIзви. 2009-сенике цIаIхни мизел` чапыке хъигъоочIени ушахаршини «Лачын» журнална редактор вор. 2016-ди сениле Дагъыстанни шаираршини Союзее ачмишхъайни цIаIхбышди секциейна садры ворна.

Гъайни дeлесвале йишди шаир Валегь Гьамзаевын 60-сен быкырхъа.

Валегь Гьамзаев 1961-ди сен Азербайджан РеспубликаИайни Закатала районни Сувагыл`ни хивее кIалхозчийни хизане едике ыхъа. Цетдийн шечIбы азербайджанни мизел` институтее хъаIдаIххъаIнкъаI ойкIан гиргыл. Мактабее маIгъаIллим ишлемишехъенкъаI, ед`ни мизелин шечIбы ойкIан гиргъыл. Ед`ни мизел` обкIунна цIепбийна шечI «КIаарна биссий» вухъа. Манчиле хъийгъа медын-медын шечIбы одкIун. Сабара сенбы гыххъа ман китаб чапыке хъигъечъу. Дагыстанее илгъечIуйни киттаббышди ярмаркIее, миллетбышди китаббышди аIрее манчин 1-на джигавухъу. Адабиятыка кIорааленче маIшкъулехъи, Дагыстанеехъа хъарыйле хъийгъа гиргъыл`. Дагыстанни китаббыкъеккани чапхане шаирын хаIтда китаббы чапыке хъигъечIу. Гъале сабара киттаббыд чапыке хъигъечIес гъаззирда водонбу. Сабара асарбы Россияни миллетбышди поэзияйни, ушахаршини адабиятни антологиябышее МаскIавни шагъарее чапыке

хъигъечIу. Манбы гъам ед`ни, гъамыд урусни мизел` вод хъигъечIу. Мани антологиябыше цIебба Россиян миллетбы цIаIхбышди адабиятыка танышавъу. Манчиле гъайре шаире одкIунийн шеирбы урусни мизелхъа сакIалаъу- «Дагестанская постсоветская поэзия» ва антологие, Фазил Дашлае одкIунни «Два крыла» донани китабее чапыке хъигъечIу. Валегь Гъамазевее манчиле гъайре: П.Ершовын «Синигур балкан», Ю.Лермонтовун «Сечмишауйнбы» цIаIхни мизелхъа сакIал гъау. ГъаIше дюн`йейни адабиятна классикI Низами Гянджавийн «Хамсе» («Пятерица») китаб цIаIхни мизелхъа сакIалаъа водун.

Шаир! Гыргыни «Лачын» журнал хъаIдаIххъаIнбышди сурале, йишди редакциейни сурале гъу юбилейика табрикаъа! Вас джанана сагъвалла, йикIена шадвалла, ва йыгъни ваджибни ишее угъурбы, гъаIракатбы аIрзу гъаъа!

Валегъ Гьалзат

ЙИЗДА СУВАГЫЛ

Сувани йыкьале верыгъ уйвахиссе
Никлеенче сугъооца йизда Сувагыл.
Адамеер авайкIан ишихъаб хъигъна,
Едаар, ичеер воохъе йишди былахыл.

ХъадийнкъаI юххъанбы, хъадийнкъаI мед кьыIл,
ТетI-тIелейни аIрее ийгвал` вод хайбы.
Анджах инсаныхъа гъиняа диндж дешын,
КIяъэыйд оогъанче верыгъен цIабы.

ГъаIйыф дишее кьыIдим, ишбы дешданкъаI,
Гъаъа шы хинкIалбы, гъаъа гъыIнкIылеер.
ЧыIхенбы гивадхын хъуркеке алла,
Абле Сувагыл`хъа гимбышыс, йыхъеер.

Санкъуни аккалхъа мигъманар абее,
Гъаззирба коксеенче йикI` хъодху гиххъес.
Белкед уIлджуIмбына джукIле къидеджуйн,
Мигъман арийнкъаI ман суфраныл` ихъес.

Гъиняадын даватбы гъакIенийн байрам,
Сел` хъинне хъадайле эрекъий, чакыр.
Къом-къомас гимийъар сувагылийка,
Одхъун-иледгъийхъа деш джунни ахыр.

Санкъуни кал`лейлхъа са баляа хъабее,
Гъодаккe гыргынкъвее кумаг гъаъас хыл`.
Дюн`йейле ценнагъра инсан аркIынее,
Гыргына хивуна ясеехъа гырхъыл`.

КIыреехъа хъадийнкъаI гъар кул`фатын сес,
Шадехъе, хивыхъа геледжагъ водва.

Дестебы къаджийнкъаI мактабеехъа ааИн,
Шадвал`ын йикГ`ел оо илӕозар сува.

Вахт вобний, зы йыгъни къелбышее гиъур,
Ахтыни боюлхъа гъодаккенний хыл`.
Таалейни хаIнейлхъа алхышбы гъаъа,
Йыгъни къелбышееенче кал`лейлхъа гъирхбыл`.

Гъу йизда ваз, верыгъ, гъу йизда хаIне,
Йыгъни ишыгъее, нурее ачыхба лига.
Зы вахъа иляккы хааIхъаI илхъечIу,
Вале оони къатее, деш захъа джига.

Гъар сен сентябырни 8-че Дагъыстанна до-
юкана шаир Расул Гъамзатовыс къассырийн
«Джагваран Дурнабы» донан поэзияйн фести-
валбы илгъечIе. 2023-ди сен сентябырни 8-ди
йыгъыл` шаирын-100 къейд гъаъас. Быкыр-
ни сенна Расул Гъамзатовни шеирбышин –
шечIбышин конкурсбы, фестивалбы, горущбы
ыккейс.

Расул Гъамзатов 1923-ди сенни сентябыр-
ни 8-ди йыгъыл` Хунзахни районни ЦIада до-
нани хивее ед`ике ыхъа. 1945-1950-ди сенбы-
шее МоскIвайни шагъарее М. Гор`кийн донан
адабиятын иниститут таам гъаъы. 1951-ди сен
Дагъыстанни язычеершини итдифакIна садры
ишлемишеехъе гиргъыл. ЦIетдийн шеирбы
Расул Гъамзатовее ючIни сенее ойкIан гиргыл.
1943-ди сен аварбышди (джуни ед`ни) мизелин
шечIбышин китаб чапыке хъигъечIу.

Расул Гъамзатовун шечIбы са Дагъыста-
нее, Россияйл` джад деш, гыргыни дюн`ейл`
доюка вод. 2003-ди сен ноябырни 3-че шаир
раIгъмаIтыххъа аркIын. Россияйна президент
Владимир Путинни къарарыка 2023-ды сен Рос-
сияйл` Расул Гъамзатовун сен ихъес. Мани къа-
рарыка асан гыргыни шагъарбышее районбы-
ше тентенейкван тадбирбы алгъаъасынбы.

Тебрик вас, Расул Гьамзатов

Даггыстанни миллетбышда хаІрна шаир,
Хылеъад китабука, къаламука гъу,
ХъаІдхъийква, ыІл`мыка, гьам ацІаалика,
Шаираршини арайл`ни ярашыгъука гъу.

Сувабышди тІетІбышика, шадни йикІбышка,
МичІеер сугъоцу йишон эйхъи чика,
ГьекІвани шитІяршиква, гьам бул`булеершиква,
Иляккы фыкыреенче шадехъи вор гъу.

Мол`цІал`сен ыхъа, шадвалла вухъа,
Тебрик саламука, безенмиш вухъа,
Гьыргын инсанар вале шад вухъа,
Мер хедда сенбына ешемишхъе гъу.

МаІгъаІчкъалее водон вахъад хаІдын до,
Расул Гьамзатовва театрее тамашебы,
Дюн`йейлхъа илгъечІуйн хаІтда китаббы,
Манчинар одкІунна ыІлимдарор гъу.

Югни ансамбыл`бышиква маІгънийбы гьелени,
Гармонун, тІампІырын хошун сес хъелени,
Микрофон залбышее, гьам гьаваабышее,
Даима югра, шадра къеджи гъу.

Гъу шаир ыхъа аварни, урус мизеква,
Зынар са шаир ворна цІаІхни мизеква,
Йыгъни мол`цІални сеника тебрик гьаъана,
Сафарыке ядигар вод, Расул Гьамзатов!

ДАГЪЫСТАН

Ахтѳни сувабышилхѳа далбы хѳадчу,
Югун районбы йишин Дагъыстан.
Билигис, аѳаалис гѳар ишис гѳу,
Ыл`мына марказ воб йишин Дагъыстан!

Вардыкан ямаджбы, уфтанын чолбы,
Джаѳад ухыйхъанод джурбаджур малбы.
Архаджбышее кѳойкѳалод миджагын гейбы,
Манчин ярашугънан йишин Дагъыстан!

Аранылхѳа теклиф: гѳу шасхѳа хѳора,
Йаѳхѳ-кыѳтѳбы хѳидехѳее, Маскѳавхѳа дора,
Гадигеедын постбы далийлхѳа хѳаѳас,
Муѳгѳуѳббатна кѳочѳе йишин Дагъыстан!

Мысаджаб ааѳс деш сувабышда баракат,
Джан сагѳа ихъен, вушун гѳаѳракат,
Гѳассыре кѳаджеджен чикѳле карамат,
Суѳл`гѳна негѳмекар йишин Дагъыстан!

Вахѳаб вухѳе хаѳбба хѳаѳдхѳийн ааѳлимаар,
Аѳбураѳгѳман Данияловар, Шейх Шамиляр,
Расул Гѳамзатовука хирург Тѳагѳбирар,
Югун доюкан шаирарнан Дагъыстан!

Гѳар джурайлин окѳбы эхѳи вод чихѳад,
Кѳоѳнаршда макѳам, бул`бул`наб чика,
Ойкѳан шечѳбыдjad зынад йикѳееква,
Хошда ихъен гѳу шал`ооѳад Дагъыстан!

Сентябырын 15-ын йыгъ Дагъыстанын миллетбы саджигеехъа сазан йыгъ вод. 2011-ди сен цетда Дагъыстанее ман байрам алгъаъу. Ман байрам 1741-ди сен Набир шагъын къошунбы Дагъыстанеехъа гъиддясырни йыгъыс къассырийн байрам вод. Мани йыгъыл` республикайни шаъарбышее районбышее маракъван концертбы, идманын ярышбы ва медын тадбирбы илгъечле.

Чалагна паччагъ

Са чакьал чалага ешемишоохъи вухъа. Охъанасын кар тлалабаъа хаIмде мана са хивеехъа абайли вухъа. Са йыгъыл` багъеени чапарыле хани маIгъаIллеехъа кьобкIулуйнкъаI, ширын гявцIуйни бардахъеехъа къаъайбхъу. Манченче алхъибхъумеега меднынчеехъа къоохъа. Ман гъар рангалин шириква гяцIийн бардахбы ширчийнбы ыхъа. ЙыгIни рангал` хъивхъа, чакьал чалагеехъа гъооха.

Мани вахтал`, чалагна паччагъ фил` хъоокIа. Гьргын чалагын гъаIйванар, шитIяар садыйнбы тезе паччагъ сечмиш гъаъасва. ГъаIйванаршина фагъам рангани чакьалылхъа хъабайли: Вай, наIгъаIб батIрайна гъаIйваний йишди чалагеехъа абы, маIгъаIбна гъаIйван шакIле ыIмрееъаб къавджена деш. Дора ши мана шас паччагъна сечмишъас. Гьргын гъаIйванар са джувабеехъа хъайле, чакьал паччагъна сечмишъаъа.

ЧакьалынчалагнигъаIйванаршисий шитяаршис чIакIынбы таIгъин гъавъу. Манкъвее шитIяаршда хаIрна сыIва таIгъин гъавъу эйгъен: «СыIва, гъиджоо ыкканхъее гъеъэ, анджах зынаб кIеливхан гъимааъа».

ГъаIйванаршина хаIрна джанавар гивийхъе, манчикIлед эйгъен: «Джанавар, гъиджоо ыкканхъее гъеъэ, анджах зынаб кIеливхан гъимааъа».

Йиваршина, тIетI` тIелейна, багъбахчейна хаIрна къабан таIгъин гъавъу, эйгъен: «Гъунад кеф гъеъэ, гъиджоо ыкканхъее гъеъэ, анджах зы кIеливхан гъимааъа».

СыIваIйн гъихъа хъабына шитI авхъаахъа вухъа, парчеламыш гъавъу, аIхаIнмега одхъун, ахуйн тикабы чакьалыс гъеле ыхъа.

Джанаварын чини къайдайл` гъаIйванар аххъы, хъоду-соду ва манчике чакьалыс пай гъавъу.

Къабанын йиваар илѐдже гидгъыл, окIбы, тIетIбы кIѐкьуI, мейвабы одхъан ыхъа.

Чакьалны аIмреека джони чалагеехъа саджу медни чалагбышеедын сыIвабы, джанаварар ва къабанар гъадсыр. Манбыше саджигее чалаг талан гъаъийн.

СыIвайIни хыленче энки уфтанын шитIяар медни чалагбышеехъа алейдхы адкIын. Маралар, сѐбы, медын-медын гъаIйванар джанаварни ва аIкIел` дешди паччагъни хыленче гъейдху адкIын.

Чакьал чалагна паччагъ сечмиш гъавъуйле хъийгъа, хаIтданан йиваар хъеххъу адкIын, чалагыхъад саджу до аху. Чалгее уфтанын шитIяар, гъаIйванар аху деш. Чалагее саджу сыIваIбы, къабанар ва джанаварар аху. Гьргыни аIл`гъааIни шитIяаршейий гъаIйванарше хаджалат цIыIцаъа ва эйгъе ыхъа: «Ненкене гъаIйн бейъабырчийваллабы къатдихъанас...?»

Йыгъбышди са йыгъыл` маIгъкамда гѐгъуйбы гѐгъа гидгъыл. КъоIлле йыгъна ведренче гъаIчIаъаIн хъинне гѐгъа ыхъа. Чакьалын оодун бояхбы гѐгъуйни хъинен гъодгъул адкIынийнбы. СыIвабишикIле, джанавараршикIле,

къабанаршиКле, къаджийн ки, джос хаІбвалла гъааъана паччагъ- чакъалоб вухъа. Манбыб чакъалыс къуллух гъавъ- ийле безмишний вухъа, няъас увгъое чакъалын гъар элес зынаб кІеливхан гъимааъа ва эйгъе вухъа. Мани гъаІванарше чакъал тика-тикана пар- чаламыш гъавъу.

Попугайбы чІалагеехъа тезе ха- барбы ацІахъайни мее адайле ыхъа. Ини йаІххъей манбышиКле чакъални гъакІеена хабар къавухъу. Попугайбыше мана хошна хабар чІалаг тарг гъааий- ни гъаІванаршилхъа гъивхъар гъавъу. Гыргын шитІяр, гъаІванар, джони чІалагеехъа садкІыл хъадайленбы. Ин- бише чІалагна паччагъ фил` сечмиш гъавъу.

Тезе паччагъее чІалаг чакъаларши- ке, джанавараршике, къабанаршике темиз гъаъа. ГъаІйифки, чІалагыс оІгийл`на уфтанийвалла вухъайни мее хаІбба вахт вуккан...

НЕХИРВАН

Мичеер гъайкџан нехрека,
Эхьал` йыкьал` къочейка,
Хаахъа иккечџу меега,
Иляаккавоб манчихъа.

Хаабын хурун ушахаар,
Сабайленбы кланехъа,
Дядяй гъиджоойий манчее?
Иляаккавоб къочеехъа.

Мичеедийн хъыхъа меега,
Къоче алябты айкланна,
Къаш къаралмишхъа меега,
Гяацавбъу мер сийкџална.

Вергъек` авур илџейзар,
Мыгале къоче гъоозар,
Заара мыс хъыхъа меега,
Къочеехъа вод хыл` айклан.

Уфтанна Биссий

Увулийна вахтний. Дюн`йе кИяваххы, явашда-явашда чысамышехъений вод. Гъини гегъийн ахыр Алий дайийс иш ахыреехъа гывхъарааъас имкан гьооле деш. Мана геер югна, къайсарна уstadний вор. Ахыр манкъвее, аляъан хав къаледчу, джуни хаахъа йаIхъ гивийгъал. Орзул`ортул` джуни фыкырбышеехъа кИчIуйни уstadна фагъым сайыб йаIххъыИни къырагъыл` худ хинне мыкIаалике саюбыйни са биссийни балайлхъа хъабайле. Алий дайий хиледже вахтний

воб ки, текраний ешемишехъе. Джуна хъунашце раIгъмаIтыххъаний аркIын, ушахаарме, эвлемишеебхъа, гъаарна са диярылхъаний аркIын. ГъаIшеде гозет` гъидяъани джигеенче манкъус гъамбазний авайкы. Манкъвее аIгътиятыка сана гъина ёххарана, аджыIзна биссийна бала хъыт`хъ`алеехъа алябатIа. Биссийни балайн, къуIмаI абкIий летти, кIурх гъааъа гивийгъал. МаIхуIб манбы хаахъа гивийхъар.

Биссийна бала, кучебышее авхува, геоб мыкыIбаIний. Манчыхъа гораб,

Алий даёе цёпба мана аІваІхаІрна, гооне манчыни оІгийлхъа къабее няк гивийхъе. Анджах биссий къабысхъа делес хъоохъе деш. МанчыкІле ахы чини ыІмыІрее няква кар къаджы дешдий. Манке Алий даёе мана гарданьке авхъу, къабеехъа кІёозарааъа. Биссийн гІал`никнек`хъетІу мее, мана сайыб никнел гылёочІена. Са мынтее манче няк таамааъана. Мана мыссынчыхъа хъоокІаний воб.

Йыгъбы оІтмишхъа айкІананбы. Алий дайийни къуллухни сааёе биссий йыгъ-йыгъыле джанеехъа хъабайле, миджаг хъоохъе. Хаана энке къуІмаІна хъошце чин авхъаахъа. Биссийн, одхъун-илёдгъу, маІхуІд йыгъ алгъайгъе ыхъа.

Са йыгъыл`биссийни иёессийкІле къеджен ки, хаахъа къоІваІруд гъаІваІлеедхъа. Манче хаадын гырғын одхъан кар, гІал`бы хъетІу, харабаъанный. Алий дайий гийгъална манчыс са чараа гъааъас; манкъвее къоІвааІршыс заІгъаІр гивийхъе, цІянкІбы алишщу адайле, анджах манкъуссе къоІвааІршини оІгъдеенче хъалес аІхаІ деш. Хав манче вукІлелхъаний аляатІу.

Са йыгъыл`Алий дайий мер орзул`ортул`ишле хаахъа хъарайле. Манкъвее хаан акка аахъы мее, джуни оІгийле джыланче къоІв къадаахъван. Иляккана, джуна биссий пешдини кІане къалибхъы хумаррамышоохъевуб. ХъаІлын манкъуна эб кал`леехъа уІвхийхаІ. Ман мее хидмат гъавъуйни биссийс нени джаб ишее джус кумаг гъаъас ыккан деший. Хъары манкъвее хъаІлыка сана биссийкІле эйгъен:

– Биссий, оза хъивхъе, хав къоІвааІрше вод аляатІу ааІ. Зас кумаг гъеъэ манбы гятІас.

Биссий гъеч джигайле джаб сугъооца деш. Мана ман меений кокувхъа ки, манчыс джигайле джаб сугъооцас вуккан

дешдий. МаІхуІд йыгъбы айкІананбы. КъоІвааІр чини ишее, биссийыб Алий даёе хъодхъур-хъеджуйни гъаззирни караке одхъан къилёохъананий.

Йыгъбышди са йыгъыл`ахыр Алий дайийна сабырена къочІе гъацІена. Манкъвее биссий алябТы хаанче хъигъечІена. Манкъус дегъе гынаІрхуІна, къадир дъацІана гъамбаз ыккан дешдий. Манкъвее биссий йидж авайкыйни джигее селлимааъана. Биссий маа къалебчы, Алий дайий хаахъа хъарайле.

Биссий кучебышее мыссыба-мыкІаба авху, меб хъаІла хъоохъе. Са кЫл`ни гадее, мана алябТы, хаахъа хъабайле. Едее, ушах мыІкыІна биссий алябТы къаджы, алдархъун эйгъен:

– Вас мана мыІкыІна биссий лезимба джаб деш воб, гъуура быІссаІгъаІт мана аварееъэ, хылепбыд гъогъле.

Гадее вуккан-девкан биссий куче-ехъа къоокка. Биссий меб йаІхъбышыл`мыкІаба-мыссыба аахва. Манчыс чина цІеррийна иёесси йикІел`хъарайле. Гъаъийни гъаракатбышыле манчыс наш хъехъе. Къанмышехъен ки, иёессийс кумаг гъаъийнхый, гъаІшде кучебышее дешдий аахвас.

Расул Гьамзатовус

Ишбы хетда вод усулун`
Делесба Гыл`мецЫс Цада,
«Нур» кГазете шечІбы Расулун,
ЦаІхни мизел`гидхьу сада.

Захъа чилхъа хебна гьЫрмаІт,
Сакки йиджбы йикІеке ацІа,
Гьар кал`майле эйхье зы мат.
Гьар кал`майке йикІееъад ца.

Яраб вахт хъивхьеени четин`,
Делес хъувхъа аКьаІнанбы,
Хыл`гьийхъар деш, гьодкуйлетди,
Инсанар ахтын хаІнебы.

Йокьуле хаттІ, хаІбна фыкыр,
Мол`ни хаттІее, сакки дюнїе,
Гьарни суралхъа игьийкыр,
ГицІитхъуйин сыва, чїийе.

«Сувалы» поэмаин хатІ,
ХъаІдхъыйлетди деш тохахье,
Хъулеле дюзидане гьарын къат,
Йешайишин оза хъехьи.

АІмаІл, уйин яваш гъау,
НяІгъаІкьынІнкъус гьооли деш йаІхъ,
МуІгъуІббаІт ооІгеехъа хъау,
Джегьилеер аІлгъаа шахъа-шахъ.

Хъулед са югун эхтилет,
Деккил`алла эйгьи вуджее,
Ед`на воб хаІбна гьЫрмаІт,
Гьамбазаар агъаа деш вуджее.

Са аІлаІм «Йизын Дагьыстан»
Азырни мизел`хъигъечІу,
Кал`майна, маІгнайна усад,
Гьар инсанни кІехъа кІичІо.

«Хиросим колоколын» сес,
Гьихъар гъау дюн`йейилхъа,
Шаваний бес манва эгъес,
Джуле гьийд, джуле хъийгъа.

Хараб дяу аххъы джарга,
Чуй аІгълягъас хаІйбешеъаб,
Къалебчу воб хаІбна джига,
Дурнабышди къатарееъаб.

Нагъагдый Шагъбагн дайее хъагнар ишлемиш гъаъы

Са хагбни йыхъбышди хивее йешемисехъе ворна Шагъбагн ва эйгъена дайи. Шагъбагн дайий кейф кокна инсан ворна..

Манкъуни хаани оГее хедын йемишбишин багъ вод. Шагъбагн дайийни багъее: эчершини, джихагршини, шимааршини йиваршини арее, хебна хеккана йив вобна. Манчил хетда хеккар алейле. Шагъбагн дайий гъар йыгъыл`ары джунни хеккани йивыле тамаше гъаъа шадехе эйхе.

Са йыгъыл` гъагмагъагб тамаше гъаъани вахтал`, гъанкъукле къедже джунни хеккани йивыл` угъа хъагнар вод сады, чиныд йивыле хеккар вод хъода. Гъинкъвее сес дешда сабара гагъна хъагнаршиле тамаше гъаъана. Хъагнарше хеккар хъоду, гойнед чилел`ни кутюкалхъа гъоохъар. Хек кутюкас хъибхъыр гъагвар вухъа.

Хек гъабкъур мее мана гивчгу хеккана боз охъан вухъа.

Йишда Шагъбагн дайий фыкырбишеехъа эхъа. НагхуГдее хъагнаршике хеккар къорамиш гъаъас ва. Са манзил`на фыкырашмишхъа, инкъус са лап марахукана фыкыр хъавайлена. Шагъбагн дайее хеккани йивыле къерагъыле гъана хетда кутюкбы дюзмиш гъаъаа, чини къерагъбышилхъад чирпыбы саъа. Хъагнаршин кутюкбишилхъа аккъагыйн хеккар, чирпыбишеехъа кГядакГва ыхъа. Хъагнаршин мана чирпыбишеена хек къалебчу, меб йивулхъа сивийкГал вухъа, нягасва ивгъее, йивыле хек хъохас рагъагтба вухъа. МагхуГд чирпыбишеехъа хъагнарше гыргын хеккар саъа ыхъа. Шагъбагн дайед мнче гыргын хеккар сагъу хаахъа хъекканбы. ГъагмагхуГд йишди Шагъбагн дайее хъагнар ишлемиш гъаъы...

ЙЫХЪИСТАН

Камил` Шамхалов

Гьинчиле кьоІд аазыр сenna гьихъа,
Рим гьоІкуматна югна вахт вухъа.
Ыхъа вор Помпей донана серкер
РаІгьым дешда, зулум гьоолена геер.

Мана Кавказылхъа даІвъийка ары,
Халкъбы писди йыгъылхъа ады.
ГьятІы, гьбхы ушахаар, едаар,
Гьале фыкрее водый хаІдда кар.

ЙикІеенче аІл`гъаа ыхъа Йыхъистан,
Игит`, мердни инсанаршина Ватан.
Манкъуни Йыхъистан таІгъбы гъавъуй,
ХаІм, йыгъ гьаммаше фыкырее ыхъа.

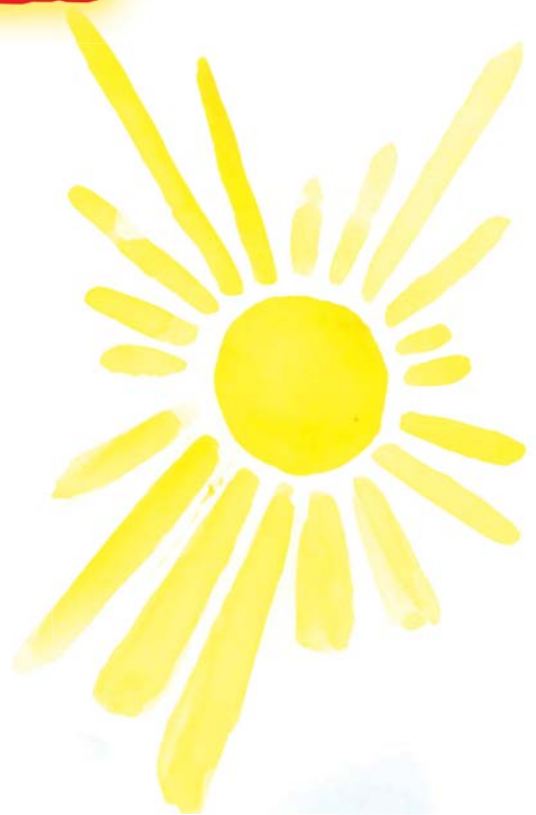
Помпей гьирхьыл`ва Агъйезий хивеехъа,
Бед хабар ОІросыкІле къавухъуба.
ЭкІда-экІда Йыхъистанни паччагъе,
Сауда джаІмаІгъат Лекни хивеехъа.

Хъары гьирхьыл`кЫл`на чодж ГьаІджий,
Увгъойн: «Помпейква зы вуккейс даІвъий»
Хъийгъа абыба миджагын ичеер,
Помпейс дарс гьелес увгъо гьинбыше.

КІарацІна гъаваа, уфтанни йыгъыл`,
Помпей кыяматылхъа гиргІыл`.
ГьаІджийна кьошун маджбыр вухъа,
Сувал`ни суралхъа цыцІавхъа.

Гьинбыд кЫлда къаджы серкерыкІле,
КІябхый ваацІа вухъа деш гьырсыкІле.
ГьятІыйнбы, гьбхыйнбы джукІле къавджес,
Манкъве аІмыр гьуво: «Ца ыІхе чІиейс!»

Къаджы шавулхъа бес-хыл` алябТы,
Помпей вудж хъеххъуна хьинне аху.
Вазбы хьиннен батІрайин ичеер,
Гьаммашийс авху гьинбы кІаарни чІиел`.
ДаІхыІда джуке халкъ таІгъбы гъаъас,
Маджбырхъа Помпей манче гьиху ааІс.

ТАНБАЛ ИЧИЙНА ХАБАР

В хатбишди са вахтал` са хивее йе-шемишохъений са к`арийий джена нева. Ичийн до ыхъа Нана. К`арий гыргыни ишис дирыра йихъа. Амма ичийке са ишее джад кумег ыхъа деш, Нана гейр тамбал ичий йихъа. К`арий йыг`йыгыле кьаIс х`ехъе, ичий хъаIр х`ехъе.

Юхъан, х`ехъе, гыргыни инсанарше баг`быстанбы, экынбы эза гивийгъал. К`арей НанайIле эйгъен: «Бала, шасыд охъанасын, илэгъасын кар ыканан, дора шинад сабара кар-мар эзас».

Нанее эйгъен: «Ай адей, г`у кьаIсор х`ийхъа, цывылийс г`убелке х`ийкьасдамы, зынар са хизанеихъа аляратIана эйхъе. Нишисынне шас экын...»

Цывыл` х`ады. ДжаIмаIъатын маIгьсулбы сагъа, кьыIдимийс гъазиривалла к`оодже. К`арий сагъра вор, невайка джох`ад охъанасыр карыд дешод. Цывылид илгъечIу, кьыIдим х`ыхъа, г`имбы мыссыба хаа к`алябкIу вухъа. Са йыгъыл` к`онши ары эйгъен: «Ай, к`онши, нягъасне шу мыссыба гивий`ар? Нягъасне шяке сук г`идевх`у?»

Эхъаль` к`арее НанайIле эйгъен: «ЙекIне к`оншийсхъа, са джамеена сук г`евхъе». Нанее эIда джаваб х`елен: «Манбишда сук йиссейна кар вухъес, деш зас вуккан...»

Гуджика кьыIдим илгъечIен, мысынчихъа к`арийий джена нева лап гъаIлале авайкIананбы. Ман сен са тегъерыка илгъечIен. Нанее юхъан гозет гъаъа ыхъа. Юхъанни сIупыква г`ина чолеехъа х`игъеечIена, джигабы эза гийгъална.

К`оншибише х`идгъын гъаъан Нанайке: «Бес гъаIше нягъасне г`у ишле-

мишеехъе, йыг`на адей кьаIсра вор, мана гейр йешишийхъес деш, г`унар белке са хизанеихъа алератIа, шосгъа тахыл` нишисдане?»

Нанее эIда эйгъен: «Зы гъале гъаIше к`анмишийхъа, агар инсан юхъан ишлемиш дехъе, кьыIдимна мана мыссыра ахвас, манк`ух`ад охъанасын кар ихъес деш, гъарна иш чини вахтал` гъаъас вуккан. К`ыйна гъаъасда иш, к`ыйх`ийлхъа к`ыл` мабачче...»

Урусни мизейле йых`сумылхъа сакъл гъавъына - Ш.Бабаева.

СУВАБЫ

Джаргее гидкІын кьатар-кьатар,
Ахтын, йизын гьин сувабы.
Ул` алебчее, ул` гьидвийхьар,
Гьар сурал` воІх воб алябы.

Иляке, мед хьады юххьан,
Йиз эрмишхьа, хьинее йаІхьбы.
Кьомбышиле сюзмишхьа хьян,
Шас баракат, кьисмат абы.

Авчий ийкаран джыгьырбы,
ВаІкьаІ гьазан шен берабы.
Мыкьан хьяннан иют` былахбы,
Суван кІатІеер- шен сёлебы,

ЫкІейкІбынан шен дерабы,
Ахтыйн юварнан сувабы,
Нарманьыс йикІел` хьайле,
Ватаньылхьа вудж арайле.

ЮШЕНХЬЕ, САЗ

Гъу гъаммаше коксийл` водун,
Сувабышке юшенхье, саз.
Таарыхыке, ылимыке,
Цаихни халкыке юшенхье, саз.

Маджлис тавул` хъавалаџа,
Даватбышин ярашугъ-саз.
Ашыкьяр гъу джошмуш гъаџа,
Доствалике юшенхье, саз,

Азербайджанын ашыкьяр,
Вухъа чакын чин устадар,

Тубаршика гъаџу гъунаар,
Аласкарыке юшенхье, саз.

Замана бадал вухъа кыйна,
Дешор чихъа хаарна, кыл`на.
Гъарна гирхъу пылык` хъигъна,
Загъмагыке юшенхье, саз.

Шахъа Самур, гъам сувабы,
Баракайка вод суфрабы.
Йишди йиклес илгъам гъоолен,
Шааираршин вод шеирбы,
Маданиятыке юшенхье, саз!

Ушахаршче юмор

Эмирбегыхъаб вухъана са балкан. Йыгъбышди са йыгъыл` балкан хъивкІуна. Са йыгъыл` гимаахъа ооІхъаІнкъаІ Эмирбегыхъа авайкына са балканни къелис ыІвхийІхаІна ваз. Мана алябтІу Эмирбегее эйгъен: «Ай Аллагъ, къийна засахъа са ваз авайккы, гъаІше захъаб са аІрзу вобна, зас хъейибле вазий са балкан тІабал гъаъас ваке кумаг ыккан...»

МичІеед АІлий никІеенче сугъоцы, акъва гъогъалас деккан мее, ед`икъле эйгъен: -Ед`и, нягъасне гъу зас йишди зеран хъиннен акъва гъидягъу? Манчин мыса джад акъва гъойгъал деш. Гъунар мысаджар залхъа хъаІлламышийхъес дешдий, зы акъва гъидейгъалва...

Хъаахъа счѣтчикбы ѳхламыш гъаъана контролѣр ары мее, Зубаирее эйгъен: «Дайий гъу геер къыІтІмыр инсан вор. Шас вергъен гъаманимееган ишыгъ гъеле, амма мыса джаб манчен контролѣрар шасахъа абайле деш. Шу гъар элес абы, гъамани кІыл`ни эхъал` гѣбхъунийни лампышкІайке гъаммаше пыл хъехъа...

Рабадан къыІлина джони адийий дидей йешемішохъени хивеехъа арынкъаІ манкъукІле чолее къадайхъванан къыкаар къаджы мее, ед`икІле эйгъен: «Ед`и, нягъасне бес ман хурун къыкаар бахчеехъа хъиделе? Шу зы гъар йыгъыс, зас деккан хъеер бахчеехъа вор хъеле...

ДЕККЯАРШЫН УВГЪОЙБЫ

Косев хыллийда ыхъее, хыл` гейхъанан деш...

Кылына хизак гъазир гъеъеэ, кыдмина араба...

Алмале хъаъабкынийле хъийгъа кытг` хъаъан деш...

Хаан сир ушагъе, хивын сир бацаре ацал` гъаъан...

Далы гозет гъаъана инсан йыкъал` ахвана деш...

Джуни улена алахъвар къиджевджу,
мерункъуни улена члар табал гъаъа...

Иттуни мизен сувалиныд саъа,
къапыни мизен хыледыныд аклан гъаъа...
«Итв-итв» – ва увгъойка, гал` итту хъехъен деш...

Йаххылхъа хъигъечуинкъа, йыкъалхъа симийкгал...

Йаххыл` къочейн йыкъвалла гьолена деш...

Йаххылхъа хыгъааинкъа, охъанасын кар алеете...

Йиклес декканан, улепбышикле къеджи деш...

Йиклес ыкканан, улепбышикле эйда къеджи...

Йиклеенче йиклеехъана йах` джитаба вобна...

Шалма джебы

Шахъаб са яц вобна,
къалибхъуйни джигее окI
аляле деш.

Шахъаб са яц вобна,
алугъука оочIена,
алугъ дена хъигъоочIена.

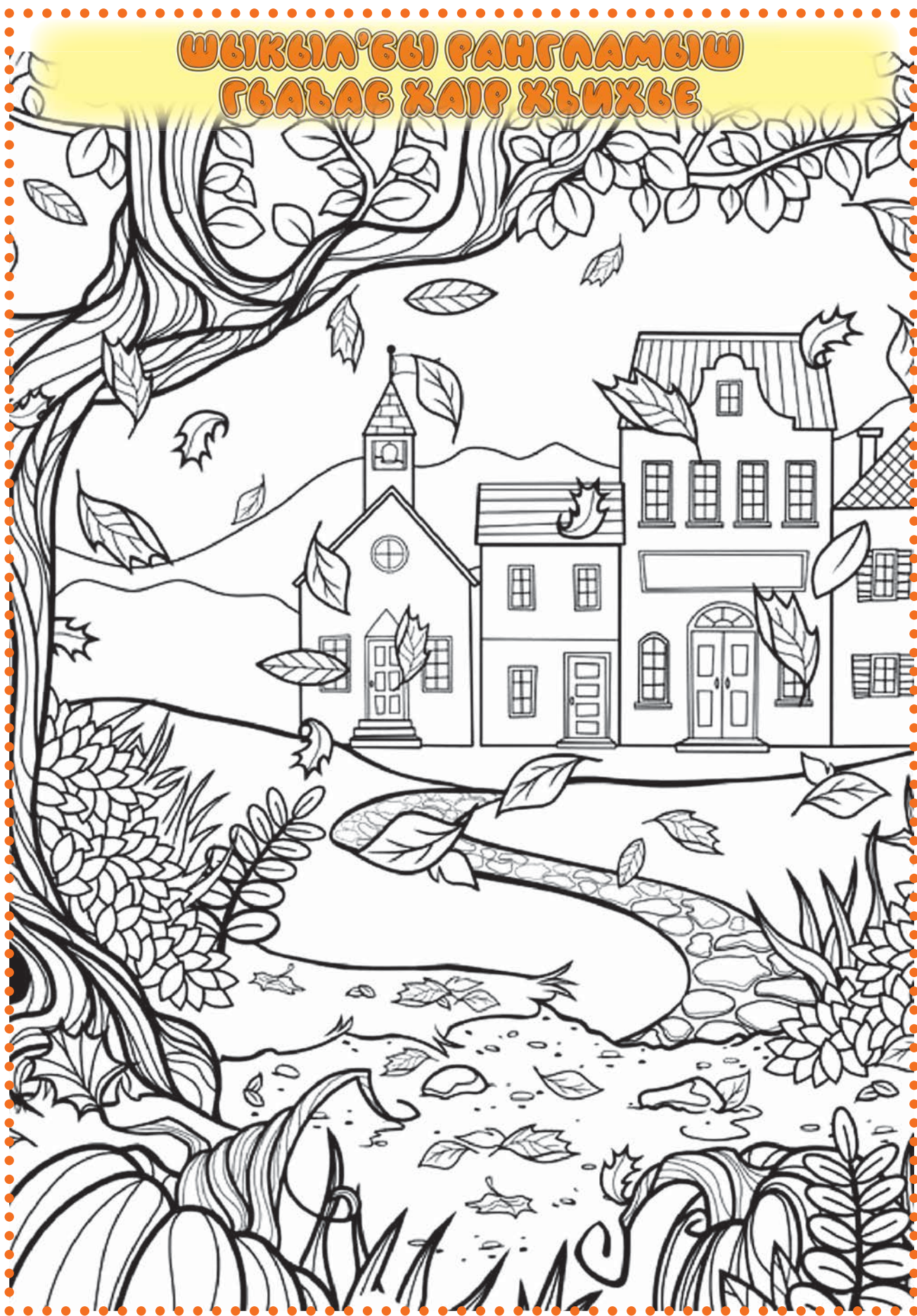
Гивабхынна джихаI,
амма вудж охъанас воохъе
деш.

Осана къут`йе, чихад къул`,
манче быкырын дюн`йе
гъагва.

Вейбаар ыхъеейид,
чиссе ийхъвас аIхаI деш.

ШЫКЫЛ'БЫ РАНГЛАМЫШ
ГЪАЪАС ХАІР ЖЪИХЪЕ

УШАХАР ЙИШИН ГЕЛЕДЖАГЪ ВОД!

Абдырагъман УлуАхый

ТетІбы

Целедни йиваршил` ачмышхъа тІетІбы,
Юххъан хъадийке чин хабар гьооле.
Гъар йивейхъа чини рангалин тІетІбы,
ТІетІеле хъийгъале хъадайле тІеле.

Эрмиш дехъе сувал` аху вод йизбы,
ТІетІен алятІу ааІ авуд дерабы.
Иляккы инсанын йикІ ачмышехъе,
Ачмышехъе йикІее инсанын тІетІбы.

Дюн`йейни гъар джигее чини гъавайс сикІы,
Няхъа иляаккее ни водонбы тІетІбы.
АІраІныл` лелебы, сувал` дяккуйбы,
Сувани кІутІнеъад вод эдел`вейсбы.

Аллагъее чис гъуву ыІмыІр джытІана,
Миджагна ыІмыІрыб вухъа джытІана.
Шас хъивкан воб ыІмыІр джытІана йыгъна,
Ярашыгъ гъар джигее водонбы тІетІбы.

Клaшклaлe

Клaшклaлe гьу ачмишeexьe,
Шac юххъанийни хы`мука.
Вахъa югун эвa эйхьe,
Къорaмышoохьe тикaныкa.

Тлoтлaрыд вaлхъa aдaйлe,
Гъар тлeтлeлхъa йыгъни гeхa.
Шитлaрыд вaлхъa сaдaйлe,
Йыгъни клaшклaлeйлхъa гeйхa.

Хайир вoдун клaшклaлeйн,
Инсaнaрaшe иджбы сaъa.
Йыгъни клaнeни аршaнын,
Вас сиклийн мaлгънийбы гъaъa.

Охъaнaсвa инсaнaршe,
Хъынъaл` сaъa югни aлрдын.
Дaрмaнысвa инсaнaршe,
Шыра гъaъa йыгъни вaрдын.

Соколенок

Лачын

5/2021

сентябрь – октябрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г. выдан
управлением Роскомнадзора по Республике
Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

В. Гамзаев (редактор)
Ш. Бабаева
А. Дадашев
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов
К. Шамхалов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера З. Даганов

Автор фото на обложке А. Ахмедов

Формат 60x84 ¹/₈.
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 3,03.
Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 27.10.2021 г.
Тираж 329 экз.
Заказ №1124.

Типография:

ООО «Издательство «Лотос».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколенок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Цахурский язык.

Индекс: на год - 78438,
на полугодие - ПМ996.

Цена свободная